

6. Я – ОБДАРОВАНА ОСОБИСТІТЬ

У розділі «Я – обдарована особистість» редакція журналу «Освіта та розвиток обдарованої особистості» мала на меті в кожному номері знайомити читачів із талановитою молоддю з усіх регіонів України. Героями цієї рубрики вже були школярі (від найменших до випускників) та студенти, і навіть цілі дитячі колективи, представники різних гуртків, діти, які виявляли видатні здібності в найрізноманітніших сферах і напрямках. Це і справжні лідери, президенти шкільних рад, активісти, призери, переможці та лауреати міжнародних і Всеукраїнських як інтелектуально-творчих, так і спортивних конкурсів і змагань. Це і творчо обдаровані діти, які цікавляться музикою, танцями, театральним чи образотворчим мистецтвом, туризмом, шахами чи пишуть вірші. Це юні техніки, винахідники, майбутні науковці, журналісти та репортери. У цьому номері пропонуємо читачам ознайомитися з науковим доробком юних дослідників Дніпропетровщини

Ярослав Зінченко,
учень 11-Б класу,
Криворізький ліцей № 113
Криворізької міської ради,
м. Кривий Ріг,
Дніпропетровська обл., Україна

Павло Матіюк,
учень 11-Б класу,
Криворізький ліцей № 113
Криворізької міської ради,
м. Кривий Ріг,
Дніпропетровська обл., Україна

Всеволод Тимчук,
учень 11-Б класу,
Криворізький ліцей № 113
Криворізької міської ради,
м. Кривий Ріг,
Дніпропетровська обл., Україна

Науковий керівник:

Дмитро Анатолійович Гонтар,
вчитель історії та правознавства, громадянської освіти, вчитель вищої категорії,
старший учитель, Криворізький ліцей № 113 Криворізької міської ради,
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська обл., Україна

 <https://orcid.org/0000-0003-4000-6186>

УДК 94(477.52):355

ДОСЛІДЖЕННЯ УЗБЕРЕЖЖЯ РІЧКИ САКСАГАНЬ НА ТЕРИТОРІЇ КРИВОРІЖЖЯ ЩОДО МОЖЛИВОСТЕЙ ЇЇ ПРАКТИЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ КОЗАКАМИ У ВІЙСЬКОВО-СТРАТЕГІЧНИХ ЦІЛЯХ У XVI–XVII СТОЛІТТЯХ

Анотація.

Дослідження присвячено визначенню перспектив можливого використання узбережжя річки Саксагань на території Криворіжжя козаками у XVI–XVII ст. з військово-стратегічною метою. На основі застосування методології польового спостереження, а також розрахунку магнітного азимуту і дирекційного кута розглянуто можливі шляхи використання цієї місцевості українськими козаками.

Ключові слова: козацтво; Дике Поле; військове мистецтво козацтва; таборування; козацька розвідка.

Актуальність. Український дослідник Л. Косенко слушно зауважує, що «людина завжди прагнула свободи, зокрема і якомога меншої залежності від офіційної влади. Це її природне прагнення. Але за часів, коли суспільство було становим, тобто не вільним, здобути свободу від офіційної влади одна людина не могла. Її можна було досягнути лише у складі якоїсь спільноти. А щоб ця спільнота могла існувати і зберігати свою волю, вона мусила мати військовий характер. Такі спільноти виникали протягом усієї давньої історії, середньовіччя і початку Нового часу і були типовим явищем для аграрно-ремісничої цивілізації» [3, с. 7].

В умовах сьогодення історія козацтва, зокрема його військового мистецтва, є джерелом формування національної ідентичності українського народу та прикладом подвигу в ім'я української державності.

Попри те, що козацтво досить широко представлена як у зарубіжній, так і в українській історіографії, питання локальної історії козацтва XVI–XVII ст. залишаються вкрай малодослідженими. Не є винятком й історія козащини на території Криворіжжя.

Мета дослідження: на основі зіставлення теоретичних висновків науковців-істориків висвітлити результати власного дослідження узбережжя р. Саксагань та визначити перспективу її можливого використання козаками у XVI–XVII ст. з військово-стратегічною метою.

Завдання дослідження можуть бути сформульовані так:

1) здійснити на основі польового спостереження фотофіксацію об'єктів дослідження – місцевості уздовж узбережжя р. Саксагань біля скель МОДРу;

2) визначити за допомогою орієнтування на місцевості азимуту та дирекційні кути об'єктів дослідження з метою подальшого вивчення щодо питання перспектив їх можливого використання козаками у військово-стратегічних цілях;

3) визначити можливі шляхи використання означеної місцевості козаками.

Об'єкт дослідження: місцевість уздовж узбережжя р. Саксагань біля скель МОДРу.

Предмет дослідження: використання козаками місцевих природних умов території Дикого Поля у військово-стратегічних цілях.

Територіальні межі дослідження охоплюють місцевість уздовж р. Саксагань біля скель МОДРу в межах міста Кривого Рогу.

Хронологічні межі дослідження: доба українського козацтва на Криворіжжі (у XVI–XVII ст.).

Гіпотеза дослідження є чіткою та конкретизованою: місцевість Криворіжжя (район узбережжя р. Саксагань біля скель МОДРу) могла використовуватися козаками у XVI–XVII ст. для військово-стратегічних цілей.

Методологічну основу дослідження формують принципи об'єктивності та історизму, науковості, системності, світоглядного плюралізму. Під час дослідження були залучені також і методи географічного пошуку: польового спостереження; орієнтування на місцевості; визначення азимутів і дирекційних кутів місцевості.

Практичне значення та наукова новизна дослідження полягає в комплексному вивченні недостатньо представленій у вітчизняній історіографії та методиці краєзнавчих досліджень проблеми вивчення місцевості Криворіжжя з позицій її практичного використання представниками українського козацтва у військово-стратегічному контексті.

Результати дослідження. Дослідниця Ю. Головіна акцентує на тому, що «одним із аспектів феномену українського козацтва є те, що, з одного боку, воно виникло на ґрунті високої історичної свідомості народу, пошуку української ідентичності, а з іншого – поява козацтва як провідної сили українського суспільства потужно вплинула на розвиток історичних знань. Це був, по суті, суспільний виклик інтелектуалам з'ясувати історичні витоки українського народу та довести історичне право українців на свою окремішність, волю, незалежність, на власну державу» [1].

Відомий український історик Я. Калакура у своїй праці «Українська історіографія» [3] зазначає, що «поява козацтва стимулювала розвиток освіти, діяльність братств, розвиток друкарства, що супроводжувалось нарощуванням історичних знань, зростанням національної свідомості українців... Поява на Січі освічених людей, створення січових шкіл дали поштовх веденню щоденників, складанню хронік і козацько-старшинських літописів» [3, с. 103].

Уже в середині XVI ст. до вивчення козацтва зверталися у своїх творах Єлисей Плетенецький, Касіян Сакович, Лаврентій і Стефан Зизанії, Іван Вишенський, Петро Могила та інші громадсько-культурні діячі того часу.

Значний інтерес до вивчення козацького минулого спостерігаємо в козацьких і монастирських літописах. Так, у Густинському монастирському літописі є навіть окремий розділ «Про початок козацтва». На сторінках вказаного літопису можна зустріти й окремі згадки про діяльність гетьмана П. Конашевича-Сагайдачного.

Широко представлена тема козацтва й у тогочасній мемуаристиці:

– Е. Лясота описував окремих представників козацької старшини, зокрема – гетьмана Запорозької Січі Б. Микошинського;

– Г. де Боплан не лише описав місцевість проживання козацтва, а й уклав географічні карти України XVII століття.

Навіть самі козацькі отамани нерідко вдавалися до історіописання.

Природа, історія і старожитності острова Хортиця детально висвітлені в нарисах і наукових розвідках Я. Новицького [9].

Історикиня Ю. Лебедева у своїх дослідженнях доходить висновку про те, що «козацтво було головним феноменом історії України в XVI–XVIII ст., яке втілює кращі етнічні риси української нації. Саме козацька верства виступила захисником української землі від зовнішніх ворогів, чинила активний опір соціальному та національно-релігійному гнобленню. Обґрунтовано, що зародження українського козацтва було зумовлене природним прагненням до свободи, посиленням соціального та національно-релігійного гніту, необхідністю оборони своєї землі від татарських набігів» [6]. Важливими можемо назвати висновки дослідниці і про те, що необхідною передумовою розвитку козацького стану була наявність вільних територій на південному порубіжжі України [6].

Особливим інтересом, з позицій нашого дослідження, є висновки рівненського історика В. Михайлова про те, що «Лівобережне козацьке військо, комплектувалося з числа так званих городових козаків – ця назва виникла ще за минулих років, щоб відрізнити козаків, які мешкали на “волості”, тобто по містах і селах України, від “низових” запорозьких козаків. Відповідно, облік кількісного складу городових козаків проводився у полках та сотнях, де створювалися так звані компути, тобто списки-реєстри. Основу їх становили так звані старі козаки, тобто родове козацтво, однак до реєстрів записувалися й представники інших станів» [7]. Подібні висновки можуть слугувати вагомими засадами для дослідження саме території Криворіжжя в контексті проблеми українського козацького військового мистецтва.

Проблематика військового мистецтва козацтва відображена в наукових розвідках одеського науковця А. Лиховидова. Зокрема в статті «Військове мистецтво козаків під час Національно-визвольної війни 1648–1657 рр.» [5] автор зазначає, що «Українське козацтво, що виникло на південних українських землях у XV ст., отримало визнання в Європі, як і сучасне українське військо, хоробрість і вправність якого захоплює весь цивілізований світ. Основу козацького війська становили піхотинці, хоча на той час різкого розмежування між піхотою і кіннотою не було і кожен козак був універсальним воїном. Козацьке військо могло довго і ефективно тримати оборону, використовуючи власний обоз, а також непомітно підійшовши до ворога блискавично захоплювати його позиції та переходити в успішний наступ» [5].

Дослідження історика Б. Скробача [10] є спробою проаналізувати військове мистецтво козацтва в його класичний період з чіткою територіальною прив'язкою. Автор приділяє особливу увагу опису козацького устрою Лівобережної України (Чернігівська, Сумська, Полтавська, Харківська, Дніпропе-

тровська, Запорізька та Херсонська області) та Правобережжя (Київська, Черкаська, Житомирська, Вінницька, Кіровоградська та Хмельницька області).

У дослідженні також підкреслено політичні, військові, культурні, економічні зв'язки тогочасної України з іншими територіями.

До питання географічної характеристики Дикого Поля звертається у своїх дослідженнях співробітник Національного заповідника «Хортиця» А. Сокульський [11].

Питання картографування території Дикого Поля, фізико-географічної характеристики його місцевості широко представлені в працях А. Василенко, С. Копилової, Т. Лисенко, М. Остапенко та Н. Чергик [2].

Питання джерелознавчого характеру з історії українського козацтва набули свого вираження у наукових розвідках Ю. Мицика [8]. Витоки козацтва як окремого соціального стану XV–XVII ст. висвітлені в дослідженнях В. Щербака [12; 13].

Таким чином, можемо констатувати, що питання історії українського козацтва досить широко представлене в українській історіографії. Водночас недостатньо дослідженим вважаємо вивчення локальної історії козацтва.

Окремо варто зазначити, що для формулювання гіпотези нашого дослідження було використано теоретичні висновки, наведені Л. Косенко у праці «Козаки: Лицарський орден України: Факти. Міфи. Коментарі» [4]:

1) «Між дніпровськими порогами знаходилися забори – пасма диких гранітних скель, розкидані по руслу ріки, особливо з правого берега, які, однак, не перетинали річку повністю з одного берега до іншого, залишаючи вільний прохід для суден» [4, с. 63];

2) «Майже всі береги нижньої течії Дніпра, за винятком порогів, являли собою густі плавні, вкриті трав'янистою та деревною рослинністю, перетяті в різних напрямках річками, затоками, лиманами, протоками, величезною кількістю малих і великих озер, порослі густим і високим очеретом» [4, с. 64];

3) «Попри значну кількість водних ресурсів, цей степовий край зовсім не вирізнявся вологістю клімату – навпаки, сухість клімату несприятливо позначалася на тутешній рослинності... Переважна більшість річок у краї була мілководною і влітку міліла, а то й зовсім висихала, вкриваючись болотяною рослинністю, і зовсім не зменшувала сухості повітря» [4, с. 66].

Для практичного доведення гіпотези наша пошукова робота була розділена на два етапи, кожен із яких передбачав вивчення окремого аспекту досліджуваної проблеми.

На першому етапі дослідження було використано метод польового спостереження, завдяки якому вдалося:

1) здійснити фотофіксацію (рис. 1; 2; 3) досліджуваної місцевості;

2) встановити рівнинно-гористий характер місцевості вздовж р. Саксагань біля скель МОДРУ (рис. 1);

- 3) виявити наявність очеретяної рослинності та трав'яного сухостою (рис. 2);
- 4) констатувати мілководність р. Саксагань у літньо-осінній період (перший тиждень вересня 2024 р.) (рис. 3).

Рис. 1. Гористість місцевості вздовж р. Саксагань і наявність трав'яного сухостою. Вересень 2024 р.

Рис. 2. Очеретяна рослинність уздовж р. Саксагань. Вересень 2024 р.

Рис. 3. Мілководність р. Саксагань в літньо-осінній період. Вересень 2024 р.

Аналітико-синтетичне зіставлення сприяло встановленню факту подібності місцевості Криво-ріжжя до території Дикого Поля, що стало основою для розселення козаків та появи нового суспільного стану у XV–XVI століттях.

На другому етапі дослідження на основі методу орієнтування на місцевості було доведено перспективність і реальну можливість використання козаками місцевості вздовж узбережжя р. Саксагань для військово-стратегічних потреб (рис. 4; 5).

Рис. 4. Точка стояння

Рис. 5. Точка орієнтування

Насамперед було визначено магнітний азимут. Зазначимо, що всі вимірювання проводилися за годинниковою стрілкою (рис. 6):

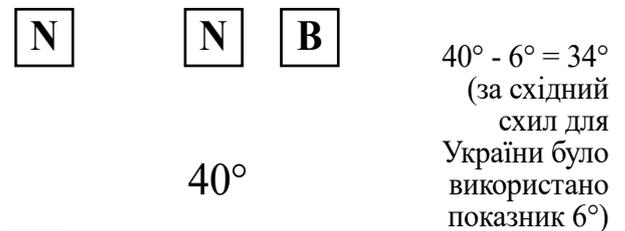

Рис. 6. Визначення магнітного азимуту досліджуваних об'єктів

Для конкретизації результатів вимірювання також було визначено дирекційний кут (у подальших дослідженнях ці розрахунки можуть бути використані для прокладання полігонометричного ходу) (рис. 7):

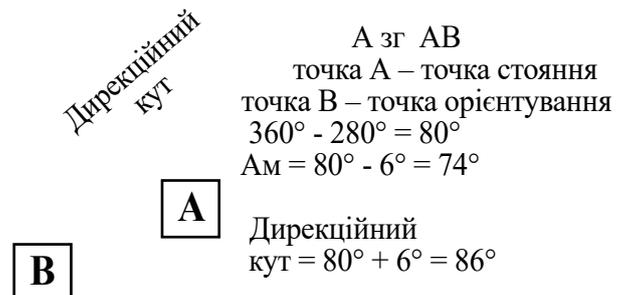

Рис. 7. Визначення дирекційного кута досліджуваних об'єктів

Більшість вимірювань у підсумку дала гострі кути, що є свідченням доброї видимості під час споглядання прилеглої території.

Таким чином, на основі проведених спостережень і досліджень можемо констатувати, що місцевість Криворіжжя в районі узбережжя р. Саксагань біля скель МОДРУ цілком могла бути використана українськими козаками у військово-стратегічних цілях.

Досліджувана територія є зручною для організації поселення чи невеликого козацького таборування, а також для проведення козацької розвідки завдяки добрій видимості і помірно рівнинно-гористому рельєфу.

Наявність мілководних водних ресурсів могла бути використана козаками для річкових переправ або налагодження логістичної системи між окремими козацькими формуваннями.

Висновки. Проведена пошукова робота мала комплексний інтеграційний характер. До методологічного арсеналу дослідження було залучено як загальнонаукові методи (аналіз, синтез, узагальнення та систематизація), так і спеціальні методи історичного (порівняльно-історичний, ретроспективний) та географічного (польового спостереження, орієнтування на місцевості, визначення магнітного азимута і дирекційного кута) дослідження.

Завдяки методу польового спостереження вдалося здійснити фотофіксацію досліджуваної місцевості, встановити рівнинно-гористий характер місцевості вздовж р. Саксагань біля скель МОДРУ, виявити наявність очеретяної рослинності та трав'яного сухостою, констатувати мілководність р. Саксагань у літньо-осінній період (перший тиждень вересня 2024 р.).

На основі аналізу результатів дослідження можемо констатувати, що місцевість Криворіжжя в районі узбережжя р. Саксагань біля скель МОДРУ цілком могла бути використана українськими козаками у військово-стратегічних цілях. Це підтверджується вимірюваннями, зробленими на місці спостереження, а саме – магнітним азимутом і дирекційним кутом. Більшість вимірювань у підсумку дала гострі кути, що є свідченням гарної видимості під час споглядання прилеглої території, що могло бути досить зручним під час ведення бою козаками.

Досліджувана територія є зручною для організації поселення або невеликого козацького таборування, а також для проведення козацької розвідки через гарну видимість і помірно рівнинно-гористий рельєф. Наявність мілководних водних ресурсів могла бути використана козаками для річкових переправ або налагодження логістичної системи між окремими козацькими формуваннями.

Водночас зазначимо, що подібна тематика досліджень є фрагментарно висвітленою в сучасній історіографії з питань краєзнавства.

Потребують більш ґрунтовного вивчення питання ролі місцевих ресурсів та їхнього впливу на побут і діяльність козацтва, специфіку його розселення та економічної взаємодії.

Також вважаємо доцільним вивчення місцевих ресурсів як можливого об'єкта для агресії з боку сусідів українських козаків у XVI–XVII століть.

Використані літературні джерела

1. Головкина Ю. Ю. Історія українського козацтва у спогадах європейців. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-5074.html>
2. Часи козацькі – Січі Запорозькі: [буклет] / упоряд. Чергик Н. Ю. Запоріжжя 2009. 16 с.
3. Калакура Я. С. Українська історіографія: курс лекцій. Київ: Генеза, 2012. 512 с.
4. Косенко Л. О. Козаки: Лицарський орден України: Факти. Міфи. Коментарі. Харків: ВД «ШКОЛА» 2007. 576 с.
5. Лиховидов А. М. Військове мистецтво козаків під час Національно-визвольної війни 1648–1657 рр. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/items/380c777c-4f69-457f-affd-c441d158d781>
6. Лебедева Ю. О. Історіографія зародження українського козацтва. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/127319>
7. Михайлов В. Концепція Збройних Сил України XVII – першої половини XVIII ст. у працях Олени Апанович. *Український історичний збірник*. 2008. № 2. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/bitstream/123456789/10517/32-Mykhailov.pdf?sequence=1>
8. Мищик Ю. Джерела з історії українського козацтва. *Історія в школах України*. 2002. № 3. С. 15–18.
9. Новицький Я. Острів Хортиця на Дніпрі, його природа, історія, старожитності. Запоріжжя: АА Тандем, 2018. 112 с.
10. Скробач Б. Військове мистецтво запорізьких козаків та козацька армія 1401–1775 рр. (класичний період). URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Skrobach_Bohdan/Viiskove_mystetstvo_zaporizkykh_kozakiv_ta_kozatska_armiia_1401-1775_rr_klasychnyi_period/
11. Сокульський А. Раннє козацтво і Хортицька Січ. *Заповідна Хортиця: Збірник праць співробітників заповідника*. Запоріжжя: Дике Поле, 2006. С. 209–217.
12. Щербак В. О. Джерела формування українського козацтва. *Український історичний журнал*. 1994. № 2–3. С. 75–82.
13. Щербак В. О. Українське козацтво: формування соціального стану. Друга половина XV – XVII ст.: [монографія]. Київ: Видав. «KM ACADEMIA» 2004. 300 с.

References

1. Holovkina, Yu. Yu. (n.d.). Istoriiia ukrainskoho kozatstva u spohadakh yevropeitsiv [History of the Ukrainian Cossacks in the memoirs of Europeans]. Retrieved from: <http://politics.ellib.org.ua/pages-5074.html> [in Ukrainian].

2. Cherhik, N. Yu. (Comp.). (2009). Chasy kozatski – Sichi Zaporozki: Buklet [Cossack times – Zaporizhian Siches: Booklet]. Zaporizhzhia, 16 p. [in Ukrainian].

3. Kalakura, Ya. S. (2012). Ukrainska istoriohrafia: Kurs lektzii [Ukrainian historiography: A course of lectures]. Kyiv, 512 p. [in Ukrainian].

4. Kosenko, L. O. (2007). Kozaky: Lytsarskyi orden Ukrainy: Fakty. Mify. Komentari [Cossacks: The knightly order of Ukraine: Facts. Myths. Comments]. Kharkiv, 576 p. [in Ukrainian].

5. Lykhovydyov, A. M. (n.d.). Viiskove mystetstvo kozakiv pid chas Natsionalno-vyzvolnoi viiny 1648–1657 rr. [The military art of the Cossacks during the National Liberation War of 1648–1657]. Retrieved from: <https://dspace.onu.edu.ua/items/380c777c-4f69-457f-affd-c441d158d781> [in Ukrainian].

6. Liebiedieva, Yu. O. (n.d.). Istoriohrafia zarozhennia ukrainskoho kozatstva [Historiography of the emergence of the Ukrainian Cossacks]. Retrieved from: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/127319> [in Ukrainian].

7. Mykhailov, V. (2008). Kontsepsiia Zbroinykh Syl Ukrainy XVII – pershoi polovyny XVIII st. u pratsiakh Oleny Apanovych [The concept of the Armed Forces of Ukraine of the 17th – first half of the 18th century in the works of Olena Apanovych]. *Ukrainskyi istorychnyi zbirnyk – Ukrainian Historical Collection*, (2). Retrieved from: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/10517/32-Mykhailov.pdf?sequence=1> [in Ukrainian].

8. Mytsyk, Yu. (2002). Dzherela z istorii ukrainskoho kozatstva [Sources on the history of the Ukrainian Cossacks]. *Istoriia v shkolakh Ukrainy – History in Schools of Ukraine*, (3), 15-18 [in Ukrainian].

9. Novytskyi, Ya. (2018). Ostriv Khortytsia na Dnipro, yoho pryroda, istoriia, starozhytnosti [Khortytsia Island on the Dnipro, its nature, history, antiquities]. Zaporizhzhia, 112 p. [in Ukrainian].

10. Skrobach, B. (n.d.). Viiskove mystetstvo zaporizkykh kozakiv ta kozatska armii 1401–1775 rr. (klasychnyi period) [The military art of the Zaporizhian Cossacks and the Cossack army 1401–1775 (classical period)]. Retrieved from: https://chtyvo.org.ua/authors/Skrobach_Bohdan/Viiskove_mystetstvo_zaporizkykh_kozakiv_ta_kozatska_armii_1401-1775_rr_klasychnyi_period/ [in Ukrainian].

11. Sokulskyi, A. (2006). Rannie kozatstvo i Khortytska Sich [Early Cossacks and the Khortytsia Sich]. *Zapovidna Khortytsia – Protected Khortytsia*, 209–217. Zaporizhzhia, 209-217. [in Ukrainian].

12. Shcherbak, V. O. (1994). Dzherela formuvannia ukrainskoho kozatstva [Sources of the formation of the Ukrainian Cossacks]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian Historical Journal*, (2-3), 75-82. [in Ukrainian].

13. Shcherbak, V. O. (2004). Ukrainske kozatstvo: formuvannia sotsialnoho stanu. Druha polovyna XV–VII st. [The Ukrainian Cossacks: Formation of a social estate. Second half of the 15th–17th centuries]. Kyiv, 300 p. [in Ukrainian].

Zinchenko Yaroslav, Student of 11-B grade, Kryvyi Rih Lyceum No. 113 of the Kryvyi Rih City Council, Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region, Ukraine

Matiuk Pavlo, Student of 11-B grade, Kryvyi Rih Lyceum No. 113 of the Kryvyi Rih City Council, Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region, Ukraine

Tymchuk Vsevolod, Student of 11-B grade, Kryvyi Rih Lyceum No. 113 of the Kryvyi Rih City Council, Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region, Ukraine

Scientific supervisor:

Hontar Dmytro, Teacher of History, Law, and Civic Education, Teacher of the Highest Category, Senior Teacher, Kryvyi Rih Lyceum No. 113 of the Kryvyi Rih City Council, Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region, Ukraine

STUDY OF THE SAKSAHAN RIVER COAST IN KRYVYI RIH: POSSIBILITIES OF ITS PRACTICAL USE BY COSSACKS FOR MILITARY AND STRATEGIC PURPOSES IN THE XVI–XVII CENTURIES

Summary.

The research focuses on the historical and geographical study of the Saksahan River coast within the territory of modern Kryvyi Rih, analyzing the potential ways in which this natural landscape could have been practically utilized by Ukrainian Cossacks during the XVI–XVII Centuries for military and strategic purposes. The methodological framework combines field observations, determination of magnetic azimuths and directional angles, and analysis of natural barriers and lines of communication that could have influenced Cossack military campaigns. This approach enables the reconstruction of probable scenarios of reconnaissance activities, temporary camps, hidden crossings, and defensive positions along the river.

The scientific novelty lies in the fact that the Cossacks' use of Kryvyi Rih's local terrain has been insufficiently studied in both Ukrainian historiography and regional studies methodology. By situating the research within the broader context of the steppe frontiers (Dyke Pole), the study highlights how geography directly influenced the military art of the Cossacks, their ability to conduct raids, protect settlements, and coordinate larger campaigns.

The practical significance of this study is twofold. Firstly, it contributes to the development of local history and to a better understanding of Kryvyi Rih's historical landscape. Secondly, it offers new perspectives for integrating regional geographical research into school-level historical education and patriotic upbringing. In the modern context, the legacy of the Cossacks and their military strategies serves not only as an example of heroism and resilience in defense of Ukrainian statehood, but also as an important element in the formation of national identity.

Keywords: Cossacks; Dyke Pole; military art of the Cossacks; campaigning; Cossack reconnaissance.